

Editorial: Už jste se setkali s predátorem?

V poslední době ve své e-mailové schránce nacházím čím dál častěji nabídky k publikování v nejrůznějších zahraničních časopisech. Tyto nabídky jsou adresné, často se v nich odkazuje na nějaký příspěvek ve sborníku ze zahraniční konference (např. *The European Conference on Educational Research*), který se editořům toho či onoho časopisu jeví jako vhodný k rozpracování do podoby časopi-secké studie. Tu a tam se dokonce ze strany některých časopisů objeví pozvání ke členství v redakční radě, či dokonce nabídka na pozici hostujícího editora.

Musím se přiznat, že jsem na obdobné nabídky nikdy nereagoval. S pracovním i časovým vytížením jsem na tom obdobně jako většina čtenářů i autorů článků PedOr. Nestíhám. Svědomí zodpovědného výzkumníka mi nicméně napovídalo, že bych měl na uvedené nabídky alespoň ze slušnosti odpovědět. Není od věci poděkovat někomu, kdo si dal práci s dohledáním mého příspěvku a zhodnotil jej jako potenciálně publikovatelný. A kromě toho, co když s mým článkem nebo s mou osobou skutečně někde počítají?

Ze zdvořilostního rozpoložení a výzkumnické vášně jsem vystřízlivěl poté, co jsem prolistoval monotematické číslo týdeníku *Nature* (roč. 495, č. 7442) věnované aktuálním proměnám vědeckého publikování. Autoři několika příspěvků upozorňovali na existenci tzv. predátorských časopisů a predátorských vydavatelství (angl. *predatory journals/publishers*). Jedná se o časopisy a vydavatele, kteří zneužívají systému akademického publikování k podvodným účelům. V prostředí vědy, kde se čím dál více upřednostňují kvantitativní scientometrické ukazatele před skutečnou vědeckou hodnotou publikovaného díla, se predátorům daří. Nabízejí vědcům přesně to, co chtějí a potřebují. Poskytují jim prostor k publikování, členství v redakčních radách, zaštiťují se velkými jmény a často mytizovaným impakt faktorem. Působí na první pohled profesionálně. Problémy se objeví až poté, co od oslovených autorů obdrží rukopis k publikování.

Predátorské časopisy často pouze předstírají recenzní řízení, případně je jejich recenzní řízení veskrze formální. Rukopisy zpravidla bývají velmi rychle recenzovány a následně také publikovány, ovšem pouze za předpokladu, že vydavatelé obdrží jistý publikační poplatek. Jelikož inkasování publikačních poplatků je smyslem existence predátorských časopisů, mohou se poplatky pohybovat v přepočtu i ve výši desítek tisíc Kč. Autoři rukopisů následně bývají často rozčarováni, například když od nich vydavatel požaduje publikační poplatky, aniž by je na poplatek předtím upozornil. Jiní se o existenci poplatku dovídají až po otištění rukopisu v momentu, kdy jim zároveň vydavatelství oznámí, že v případě

neuhrazení poplatku může být tento poplatek soudně vymáhán. Nelze se divit, že v predátorských časopisech jsou často publikovány texty pochybné kvality. A významné osobnosti, které figurují v jejich redakcích a redakčních radách? Ty o svých funkcích zpravidla ani neví.

Ve zmíněném vydání časopisu *Nature* jeden z autorů uvádí, že počet predátorských vydavatelství v současné době převyšuje tři stovky. Jelikož někteří z podvodných vydavatelů vydávají desítky (pseudo)vědeckých časopisů, problém se může týkat až tisíců časopiseckých titulů. Odhaduje se, že predátoři tvoří 5–10 procent všech časopisů s otevřeným přístupem. Jedno z predátorských vydavatelství během velmi krátké doby například uvedlo na publikační trh 141 nových lékařských časopisů.

Dnes si v podstatě kdokoli může během několika hodin založit vlastní vědecký časopis. Proti tomu patrně nelze nic namítnout. Problém je v tom, že kolem podvodně fungujících vydavatelství a časopisů se začínají kumulovat skupiny obdobně smýšlejících vědců. Ti na sebe následně ve velké míře odkazují, čímž predátorským časopisům navyšují impakt faktor a sami sobě pomáhají na výsluní. Systém vědeckého publikování i věda samotná tím pochopitelně trpí.

Je otázkou, jak od predátorů odlišit vysoce kvalitní a důvěryhodné časopisy s otevřeným přístupem, které (vysoké) publikační poplatky využívají jako kompenzaci za absenci příjmů z předplatného a dalších služeb, které autorům nabízí. V boji proti publikačním predátorům bývají zpravidla doporučovány dvě účinné zbraň. První z nich je transparentnost redakčních procedur. Některé časopisy například zveřejňují publikované rukopisy včetně posudků; podobný úzus se dnes již běžně týká například kvalifikačních prací. Druhá zbraň je poměrně kontroverzní, ale o to více efektivní: ukázat na predátory prstem. Nejvíce doporučovaný je v této souvislosti seznam potenciálně pochybných a nedůvěryhodných vydavatelů a časopisů zpracovaný J. Beallem, ředitelem univerzitní knihovny Coloradské univerzity v Denveru. Seznam je dostupný na adrese <http://scholarlyoa.com>. Asi není překvapením, že všechny časopisy, které projevovaly vážný zájem o publikování mých příspěvků, jsou součástí tohoto seznamu. Tedy až na jeden. V tomto případě se ovšem jedná o časopis vydávaný podvodným vydavatelstvím. Je tedy pouze otázkou času, kdy se časopis na Beallově seznamu objeví.

Petr Knecht